

ISLAMSKA MISAO

Osnivač i izdavač: Fakultet za islamske studije, Novi Pazar

Za izdavača: Prof. dr. Enver Gicić

Glavni urednik: Prof. dr. Enver Gicić

Pomoćnik urednika: Prof. dr. Hajrudin Balić

Redakcija: prof. dr. Admir Muratović, prof. dr. Almir

Pramenković, hfz.doc. dr. Haris Hadžić, doc. dr. Siham Mevid

Šerijatski recenzent: prof. dr. Almir Pramenković

Tehnički urednik: Senad Redžepović

Lektor: Samir Škrijelj

Štampa: El-Kelimeh, Beograd

Tiraž: 500 primjeraka

Adresa redakcije: Fakultet za islamske studije,
ul. Rifata Burdževića 1, 36300 Novi Pazar

Štampanje ovog broja pomogla je Vlada R. Srbije - Kancelarija
za saradnju sa crkvama i verskim zajednicama

CIP - Katalogizacija u publikaciji

Narodna biblioteka Srbije, Beograd

378:28

ISLAMSKA misao : godišnjak Fakulteta za islamske studije Novi Pazar /
glavni urednik Enver Gicić. - 2007, br. 1- . - Novi Pazar : Fakultet za islamske
studije, 2007- (Užice : Grafičar). - 24 cm

Godišnje.

ISSN 1452-9580 = Islamska misao (Novi Pazar)

COBISS.SR-ID 141771532

VJERA ISLAM KAO KRITERIJ ZA MEĐULJUDSKE ODOSE BOŠNJAKA U SANDŽAKU

Abstrakt

Usklađivanje praktičnog ovdunjalučkog života sa kur'ansko-sunnetskim propisima težnja je svakog iskrenog pripadnika vjere islama. Nažalost, svjedoci smo da se prakticiranje tih propisa sve više zaboravlja i zanemaruje u naše vrijeme, odnosno u tzv. savremenom i informatičkom dobu. Nedavno su mediji prikazali jednu uličnu anketu sprovedenu u jednom velikom muslimanskom gradu koja je pokazala da većina anketiranih nije znala elementarne osnove iz vjere islama, kao npr. nisu znali da pravilno citiraju Šehadet, Fatihu, najkraće kur'anske sure El-Kevser, El-ihlas i sl. Kažu da je slična situacija u mnogim muslimanskim, arapskim i nearapskim zemljama. S druge strane, nije rijetkost čuti kako su muslimani naših prostora - Bosne i Sandžaka bolji vjernici od mnogih u muslimanskim državama. U ovom radu nećemo praviti nikakvu statističku komparaciju Sandžaklija sa muslimanima iz drugih zemalja, već želimo usmjeriti svoju pažnju na prakticiranje nekih islamskih obreda, običaja, tradicije i islamskog bontona među samim pripadnicima vjere islama u Sandžaku.

Ključne riječi: Kur'an, Sunnet, islamski propisi, islamski bonton, ajeti, hadisi, Sandžak, prakticiranje vjerskih propisa u Sandžaku.

Abstract

Harmonizing practical worldly life with the provisions of the Qur'anic Sunnah are the aspirations of every faithful believer of Islam. Unfortunately, we are witnessing an increasing forgetfulness and neglect of practicing these laws in our time, what we call the modern age or the age of information. Recently, the media showed an opinion poll conducted in a large Islamic city that showed that most of the respondents did not know simple basic rules in the Islamic religion, for example, they did not know how to cite the Shahada and the Fatiha, or the most famous Quranic Suras such as - Al-Kawthar, Al-Ikhlās, etc. This situation applies to many Islamic countries, both Arabic and non-Arabic. On the other hand, this matter may also apply to the Muslims of our region - Bosnia and the Sandzak - for them, by their faith, are similar to many Muslim countries.

In this paper, we will not make any statistical comparison between the Sandzak people and Muslims from other countries, but we focus our attention on practicing some Islamic rituals, customs, traditions and etiquette among Muslims in the Sandzak.

Keywords: Qur'an, Sunnah, Islamic regulations, Islamic etiquette, verses, hadiths, Sandzak, practice of religious regulations in Sandzak.

UVOD

Sandžački Bošnjaci su poznati po međusobnoj povezanosti, solidarnosti, uvažavanju, poštivanju i izvršavanju obaveza jednih prema drugima, kao da su jedna porodica. Naravno, poznati su i po tome što iskazuju svoju iskrenu ljubaznost i gostoprimstvo prema svim ljudima, gostima i musafirima koji nisu Sandžaklije i koji nisu pripadnici vjere islama. Oni su tu svoju osobinu iskazivali mnogo puta, kako u prošlosti tako i u sadašnjosti - tokom mirnih i nemirnih vremena, ratova, neimaštine, progona, blagostanja, prihvatanja izbjeglica, siromaštva i sl. To je njihova tradicija i njihova vjekovna kultura koju su naslijedili od svojih predaka i svoje starine. Ako ih upitate otkud ta prepoznatljiva sandžačka ljubaznost, solidarnost i tolerancija oni će vam odgovoriti da im je to kućno vaspitanje, te da je najvažniju ulogu u formiranju njihove ličnosti odigrala vjera islam. Naravno, nisu svi Sandžaklije vjerski naučeni, no bez obzira koliko su vjerski obrazovani, oni "genetski" osjećaju vjerske imperitive koji se odnose na izvršavanje obaveza prema svom Stvoritelju, prema drugim ljudima, prema roditeljima, prema djeci, prema samima sebi. Dakle, praktično uzevši, oni se u većini slučajeva trude da, "znajući ja neznajući", žive u skladu sa propisima Allahove knjige - Kur'ana i sunneta Allahovog Poslanika a.s. Poznato je da izvršavanje obaveza prema drugima u islamu zauzima veoma važno mjesto. I Allah dž.š. u Kur'anu i Poslanik Muhammed a.s. u svojoj praksi i svojim hadisima upozoravaju nas da budemo pažljivi prema drugima, da izvršavamo obaveze prema njima, da im se radujemo kada nam dođu kao musafiri, kao putnici namjernici, kao komšije, kao rodbina, kao siromasi, da im činimo dobročinstvo koliko god smo u mogućnosti. Za potrebe ovog rada, kroz navođenje prigodnih ajeta i hadisa, pokušat ćemo malo detaljnije pojasniti ovu temu sagledavajući prakticanje ovih segmenata vjere u našim sandžačkim sredinama. Naravno, problematika o obavezama među muslimanima zauzima važno mjesto u islamskoj praksi i islamskoj

literaturi, pa je važno istu opetovano tretirati i kroz teoriju i kroz praksu i na našim prostorima.

Ajeti i hadisi kao referentne odrednice praktičnog života muslimana

Postoji puno ajeta i hadisa koji tretiraju životnu praksu muslimana, s različitih aspekata, na koje mi u ovom radu želimo staviti poseban akcenat. Tako, Uzvišeni Allah dž.š. kaže: „**O vjernici, u tuđe kuće ne ulazite dok dopuštenje ne dobijete i dok ukućane ne poselamite; to vam je bolje, poučite se.**“¹²⁷ U drugom ajetu Uzvišeni Allah dž.š. kaže: „**A kada ulazite u kuće, vi ukućane njene poselamite pozdravom od Allaha propisanim, blagoslovljenim i lijepim.**“¹²⁸

Allahov Poslanik a.s. u poznatom hadisu kojeg prenosi Ebu Šeri'a el-Ka'bija r.a., spominjući obavezu prema drugome koji nam dođe kao musafir, kaže: *“Ko vjeruje u Allaha i Sudnji dan neka počasti gosta, njegovo pravo je dan i noć, a ugošćavanje je obavezno tri dana. Sve preko toga je sadaka.”*¹²⁹

Naravno, Allahov Poslanik a.s. je podučio ashabe kako da ugoste musafire i da se ne opterećuju preko svojih mogućnosti, već da ih ponude hranom i pićem koju koriste zajedno sa svojom porodicom. Pored toga, Allahov Poslanik a.s. je permanentno odgajao ashabe da se bratski odnose jedni prema drugima i da je lijepa riječ, osmijeh, međusobno uvažavanje i ikram važnije od jela i pića.

U jednom drugom hadisu, kojeg prenosi Ebu Hurejre r.a. spominjući obaveze jednog muslimana prema drugome, Allahov Poslanik a.s. kaže: *“Musliman prema muslimanu ima šest obaveza.”* „*Koje su to obaveze, Allahov Poslaniče?*“ - upitaše. On reče: „*Kada ga sretneš da ga poselamiš, kada te pozove da mu se odazoveš, kada od tebe zatraži*

---

¹²⁷ En-Nur, 27

¹²⁸ En-Nur, 61

¹²⁹ Hadis bilježe: Buhari u *Sahihu*: 78 - Kitabul-edeb; 84 - Babu hakkid-dajfi, hadis br. 6136 i 81 - Kitabur-rekaik, 23 - Babu hifzil-lisani, hadis br. 6475

savjet da ga posavjetuješ, kada kihne i zahvali se Allahu, da kažeš jerhamukellah (Allah ti se smilovao), kada se razboli da ga obiđeš, kada umre da mu klanjaš dženzu i otpratiš ga do mezara.”¹³⁰

Nazivanje selama među sandžačkim Bošnjacima

U navedenom hadisu koji govori o šest obaveza, na prvom mjestu se spominje nazivanje selama. Postoji još puno hadisa u kojima se govori o nazivanju selama, druženju i kako muslimani da vode dijalog, te da se međusobno poštuju i uvažavaju. Kur’an govori da je selam vječni pozdrav muslimana ne samo na dunjaluku, već i u Džennetu. Naravno, kao i za svaki segment života, tako je Allahov Poslanik a.s. do u detalje objasnio i sve propise koji su vezani za selam. On nas savjetuje da je, na primjer, poželjno nazvati selam prilikom dolaska i prilikom odlaska. Tako se od Ebu Hurejre r.a. prenosi hadis u kome se kaže: *“Kad neko od vas dođe na sijelo, neka nazove selam, pa kad ga htjedne napustiti neka opet nazove selam; prvi selam nije ništa preči od drugog.”*¹³¹ U drugom hadisu Muhammed a.s. je upitan o tome ko treba nazvati selam, pa je rekao: *“Od sunneta je da jahač ili onaj koji je u prijevoznom sredstvu nazove selam pješaku, a pješak onome koji sjedi, manja grupa većoj.”*¹³²

U nekim hadisima se upozorava da će se ljudi na Zemlji pred Sudnji dan selamiti samo s onim koga poznaju. Međutim, zapitajmo se da li je Sudnji dan blizu, jer često puta ni mnogi od nas u našem Sandžaku danas ne nazovemo selam čak ni onima koje poznajemo. Kada se govori uopće o selamu kao pozdravu među muslimanima i korijenu ove riječi, u islamskim izvorima se navodi da je i jedno od imena Allaha Uzvišenoga *Es-Selam* (Onaj koji daje mir, Onaj koji je bez nedostataka)¹³³,

---

¹³⁰ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*, 5/2162

¹³¹ Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 43 - Kitabul-isti’zani, 15 - Babu ma džae fit-teslimi ‘indel-kijami ve ‘indel-ku’udi, hadis br. 2706 i ocjenjuje ga kao hasen

¹³² Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 79 - Kitabul-isti’zan, 4 - Babu teslimil-kalili ‘alel-kesiri, br. 6231

¹³³ Imam Buhari bilježi u *Sahihu*, hadis br. 6230, koji se prenosi od Abdullaha ibn Mes’uda r.a., da je Allahov Poslanik a.s. rekao: „Allah je, uistinu, Es-Selam!”

da je jedno od imena Dženneta *Daru-s-selam* (Kuća spasa), kao i da jedna od džennetskih kapija nosi ime *Babu-s-selam* (Vrata spasa), ali i pored toga, mnogi od nas su nemarni kada je u pitanju naš vječni pozdrav - selam. Valja napomenuti da potpuni naš pozdrav, tj. selam, glasi: *Selamun alejkum ve rahmetullahi ve berekatuhu*, ili *Es-selamu alejkum ve rahmetullahi ve berekatuhu*, što znači: „Neka je Allahov mir i spas na vas, Njegova milost i bereket.“ Međutim, u zadnje vrijeme može se čuti samo kratko: *Selam*, bez izgovaranja ostalih riječi, kako stoji u mnogobrojnim hadisima Allahovog Poslanika a.s., što nikako ne preporučujemo.¹³⁴ Dešava se i da neko iz neznanja na pogrešan način nazove selam, ili umjesto selama kaže: *Merhaba*, što ipak spada u tursko-muslimansku tradiciju, ili pak upotrijebi neki drugi pozdrav koji nije islamski, što je posljedica života u mješovitim sredinama i što se toleriše kada su u pitanju pripadnici drugih religija, no uz adekvatan rad naših imama, daija i medresanata ta praksa je pravilno usmjerena.

Smatramo važnim napomenuti da je nazivanje selama istovremeno i dova onima kojima nazivamo selam, od koje je puno hairli efekata, među kojima je najvažniji zadobijanje međusobne ljubavi i, na kraju, može se zaslužiti i vječna sreća, tj. Džennet. Također, treba reći dovoljno je da selam nazove jedan iz grupe i dovoljno je da jedan odgovori u ime grupe.

Vrlo je lijepo da musliman naziva selam kada ulazi nekome radi posjete, ali i kada usput sretne bilo koga od muslimana, jer je u tom smislu i na Ahiretu zagarrantirana velika nagrada. Od Ebu Hurejre r.a. se prenosi da je Allahov Poslanik a.s. u jednom hadisu rekao: *“Nećete ući u Džennet sve dok ne budete ispravno vjerovali, a nećete ispravno vjerovati sve dok se ne budete međusobno voljeli. Hoćete li da vas uputim na nešto što ćete raditi da se međusobno zavolite? Širite selam između sebe.”*¹³⁵

---

¹³⁴ O različitim varijantama nazivanja selama, vidi opširnije: Dr. Šefik Kurdić, *Islamski bonton*, El-Kelimeh, Novi Pazar, 2009. godine, str. 93

¹³⁵ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: Kitabul-iman, 22 - Babu bejani ennehu la jedhulul-džennete illel-mu'min..., hadis br. 54

Obaveza odazivanja pozivu u tradiciji sandžačkih Bošnjaka

U navedenom hadisu, kao drugu obavezu po redu Allahov Poslanik a.s. spominje da smo dužni da se odazovemo bratu muslimanu kada nas nekim halal povodom pozove. U tom smislu, Abdullah ibn Omer r.a. prenosi da je Allahov Poslanik s.a.v.s. rekao: *“Kada neko od vas bude pozvan na svadbu, neka se odazove!”*¹³⁶ U drugoj predaji stoji: *“Odazovite se na poziv kada budete pozvani!”* Ebu Hurejre r.a. prenosi hadis u kome Allahov Poslanik s.a.v.s. kaže: *“Odvratno li je veselje na koje se pozivaju bogataši, a ostavljaju siromasi. Onaj ko se ne odazove zgriješio je prema Allahu i Poslaniku s.a.v.s.!”*¹³⁷

U Kur'anu a.š. su dati primjeri ugošćavanja i lijepog ophođenja prema musafirima. Allah Uzvišeni daje primjer Ibrahima a.s. i njegovih musafira. A kako stoji u predajama, Ibrahim a.s. nikada nije jeo sam, već bi išao nekada i veoma daleko tražeći nekoga ko bi mu se pridružio u jelu. Jedne prilike je čovjeku, kojeg je našao da zajedno jedu, rekao da spomene Allahovo dž.š. ime, što je ovaj odbio, a Ibrahim a.s. mu ne dozvoli da jede. Zbog toga Allah s.w.t. prekori Ibrahima a.s., a on je Halilullah (Allahov prijatelj), riječima: *„Ja tog čovjeka hranim šezdeset godina, a on Me ne priznaje, pa zbog čega ga ti odbijaš da jede samo jednom od onoga što sam ti Ja dao?“*

Sandžački Bošnjaci, posebno oni koji se više pridržavaju vjerskih propisa, vode računa koga pozivaju na radost i uopće u svoju kuću da im bude musafir i, naravno, paze kome se odazivaju, jer znaju da shodno islamskoj vjeri nije dozvoljeno odazivanje na poziv javnih grješnika, nasilnika, razvratnika, te ne idu na sijela na kojima se čine razni harami, kao npr. gdje se pije alkohol, kocka itd. Upravo nam je ovdje cilj da istaknemo činjenicu da su sandžački Bošnjaci poznati po svom merhametu, dobročinstvu i uključivanju u razne akcije radi pomaganja u novcu,aturi, izgradnji kuća, džamija, potpori siromašnih

---

¹³⁶ Hadis bilježi Buhari u Sahihu: 67 - Kitabun-nikah, hadis br. 5173

¹³⁷ Ibidem, hadis br. 5177

i bolesnih i uopće onih kojima je pomoć potrebna. Međutim, nažalost, ima dosta slučajeva da se radije odazivamo onima od kojih možemo imati neku korist, ili se bojimo eventualnog njihovoa dunjalučkog šerra. Zapitajmo se samo koliko puta se (ne)odazovemo onima od kojih nemamo nikakve koristi, niti nam mogu nanijeti neku štetu, već da se odazovemo onako, radi Allahovog zadovoljstva i iz poštovanja prema domaćinu koji je želio da mu budemo musafiri i da podijelimo zajedno s njim radost ili, ne daj Bože, žalost.

Konsultiranje i traženje savjeta u sandžačkoj tradiciji

Allahov Poslanik a.s. je rekao da nam je obaveza da damo savjet bratu muslimanu kada on to od nas zatraži. Postavlja se pitanje koliko danas uopće želimo da čujemo savjet jedni od drugih? Nažalost, danas je sve manje onih koji žele ili koji uopće prihvataju, pa i najiskreniji savjet, jer smo svi "pametni" i svako "zna" kako je najbolje, pa čak i najmlađi među nama. Međutim, čitali smo iz knjiga, a i slušali od naših djedova da su se ranije ljudi puno više međusobno poštovali i savjetovali, pa bi čak išli i u drugo selo po bratski savjet kod nekog čuvenog imama, muslihuna, prijatelja i, uopće, kod nekog mudrog insana za koga su bili ubijedeni da zna i da će im dati iskren odgovor. Stariji pamte da su ljudi npr. u Sarajevu govorili: „Oдох da pitam Mujagu Merhemića o nekoj važnoj stvari, da pitam h. hfz. Halida-ef. Hadžimulića, da pitam Husejn-ef. Đozu“ i sl. A u našim krajevima: „Da pitam Ahmed-ef. Ganića iz Rožaja, Smail-ef. Filibalića iz Novog Pazara, mula Ruša iz Ribarića, Vehbiju-efendiju mula Manova iz Čukota, mula Šerif-ef. Šaćića iz Duge Poljane, mula Emin-ef. Zukorlića iz Orlja i mnoge druge. Svako mjesto je imalo svoje mudre ljude koji su se pitali i koji su bili poštovani. Naravno, Allahov Poslanik a.s. nas je podučio kako i da se međusobno savjetujemo, ne samo o vjeri, nego o svim životnim izazovima. Tako se, prema islamskom bontonu, savjetuje ona osoba koja želi i traži savjet, no imami su dužni da shodno svom pozivu upozoravaju, odvrćaju od nevaljalih stvari i kako da se one prevaziđu. Stariji imami i hodže su bili veoma pažljivi prema svakom, pa bi znali

izdvojiti datu osobu i nasamo joj skrenuti pažnju o nekoj pogrešci, da to nije lijepo, da je grijeh i sl. kako se takva osoba ne bi uvrijedila i izvrgla ruglu ili podsmijehu na javnom mjestu. U tom smislu, Temim Ed-Dari r.a. prenosi da je Allahov Poslanik s.a.v.s. rekao tri puta: *“Vjera je nasihat (savjet)!”* Pitali smo: *“Za koga, Allahov Posaniče?”* Reče: *“Za Allaha, Njegovu Knjigu, Njegovog Poslanika, za vođe muslimana i njihov narod!”*¹³⁸ Ebu Hurejre r.a. također prenosi da je Allahov Poslanik s.a.v.s. rekao: *“Allah je zadovoljan kada vi prakticirate troje: da Ga obožavate ne pripisujući Mu ništa; da se Njegovog užeta držite i da se međusobno ne podvajate; i da savjetujete one kojima je Allah dao vlast nad vama!”*¹³⁹

Dakle, logično je zaključiti da su muslimani dužni jedni druge savjetovati, ali kako smo naveli, na lijep način i da ih podučavaju onome što ne znaju. Nije manja potreba brata u vjeri za savjetom od potrebe za imetkom, pa ko posjeduje bogatstvo imetka ili bogatstvo znanja neka dijeli, ili posavjetuje one koji takva bogatstva ne posjeduju. Savjet muslimanima biva u pogledu njihovog dobra na oba svijeta i činjenjem međusobnog dobra osvajaju srca jedni drugima, te zaslužuju, svakako, veliku nagradu od Allaha Uzvišenog. Bilježi se predaja da su Hasan i Husein r.a., unuci Allahovog Poslanika s.a.v.s., jedne prilike vidjeli jednog muslimana koji je neispravno uzimao abdest, pa su se njih dvojica natjecala ko će od njih uzeti abdest ispravnije i na taj način su tom čovjeku indirektno ukazali na njegove pogreške. Pričali su nam da je ovakva praksa bila prakticirana i kod naših starih u Sandžaku.

Izvršavanje i najmanjih obaveza u sandžačkoj tradiciji

Sandžački Bošnjaci su se trudili da izvršavaju obaveze prema drugima čak i do najsitnijih detalja, pa i kada čovjek kihne da postupe prema pravilima islamskog bontona. A kihanje i obaveze vjernika u vezi s tim su spomenute u hadisu kojeg smo citirali na početku ovog teksta.

¹³⁸ Ovaj hadis bilježi Muslim u *El-Imanu* (55), Ahmed u *El-Musnedu* (19640), Ebu Davud u *El-Edebu* (4944), En-Nesai u *El-Bej'atu* (4147) od Temima ed-Darija

¹³⁹ Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*, hadis br. 1715

Allahov Poslanik a.s. nas upozorava da nam je obaveza kada osoba kihne i zahvali Allahu dž.š. riječima "elhamdulillah" (hvala Allahu dž.š.) da kažemo "jerhamukellah" (Allah ti se smilovao).¹⁴⁰ Kada čitamo o ovome što se spominje u hadisu, nekada pomislimo da to možda i nije nešto tako "važno", međutim, kada slušamo ljekare, prije svega, pneumoftiziologe, vaskularne stručnjake i sl. šta znači kihanje za pluća i uopće za čišćenje i funkcioniranje organizma, shvatimo kolika je to samo blagodat od Allaha Uzvišenog kojom nas je počastio, te koja je poruka ovog hadisa. Naravno, dešavalo se često, a posebno u vrijeme komunizma, da se mnogi naši Bošnjaci nisu znali pridržavati islamskog bontona, pa kada bi neka osoba kihnula govorili bi "nazdravlje", što je unekoliko pozitivan i kulturnan manir, ali za vjernika nije ispunjen imperativ citiranog hadisa. Ebu Musa El-Ešari r.a. prenosi da je Allahov Poslanik s.a.v.s. rekao: *"Kada neko od vas kihne i zahvali Allahu, uzvratite mu, a ako ne zahvali Allahu, nemojte mu uzvraćati!"*¹⁴¹ Drugi hadis, koji prenosi Ebu Hurejre r.a., kaže: *"Kada bi Poslanik s.a.v.s. kihnuo, stavio bi ruku ili dio odjeće na usta i tiho bi kihnuo!"*¹⁴² Naše Sandžaklije, posebno oni "učevniji", veoma su pažljivi prilikom kihanja i maksimalno se pridržavaju propisa islamskog bontona. Vode računa o svojoj ličnoj higijeni, nose maramice, imaju u džepu poneki "čabenski miris", mali češalj, ogledalo, te su uvijek pedantni, čisti i uredni.

Posjećivanje bolesnika u sandžačkoj tradiciji

Sandžački Bošnjaci su veoma osjećajan i ljubazan narod koji svakodnevno iskazuje merhamet prema muhtačnom, koji žuri da pomogne drugome i da mu, ako je u mogućnosti, otkloni neku dunjalačku poteškoću. Posebno je taj merhamet izražen kod iskušenja bolesti, potrebe za novčanim sredstvima za liječenje naročito u inostranstvu, troškova za operaciju, transplantaciju organa, davanja krvi, nabavke lijekova penzionerima, čak i bez obzira na vjersku pripadnost.

---

¹⁴⁰ Vidi: Tirmizi, *Sunen*, hadis br. 2743

¹⁴¹ Bilježi Buhari u *Sahihu*, hadis br. 6225

¹⁴² Bilježi Ebu Davud u *Sunenu*, hadis br. 5029

Sandžaklije su kroz historiju svog postojanja čvrsto prihvatili poruke onog hadisa u kome Allahov Poslanik a.s. jasno podcrtava obavezu muslimana da posjeti bolesnika, da mu pomogne i olakša iskušenje shodno svojim mogućnostima. Nije da ih nema, ali ipak mali je broj onih koje ne zanima stanje brata muslimana, bratstvenika, komšije i njegove potrebe i iskušenja, pa odlaze u posjetu bolesniku samo ako će imati nekakve koristi od njega ili od nekog člana njegove porodice. U ovom smislu poučni su slijedeći hadisi i predaje: Prenosi se od Ebu Hurejre r.a. da je Poslanik s.a.v.s. rekao: *“Ko posjeti bolesnika, ili posjeti svoga brata (u islamu) u ime Allaha, pozove ga glasnik: - Bio dobro, neka ti je dobro kretanje i dobio mjesto u Džennetu!”* Alija ibn Ebi Talib r.a. prenosi: *“Čuo sam Poslanika s.a.v.s. kada je rekao: - Nema niti jednog muslimana koji ujutro obiđe drugog muslimana, a da na njega ne donosi salavat sedamdeset hiljada meleka sve dok ne omrkne, a ako ga obiđe uvečer, na njega salavat donosi sedamdeset hiljada meleka sve dok ne osvane i imat će harif (džennetske plodove).”*¹⁴³ Ovo se odnosi na obilazak i zijaret bolesnih muslimana, pod uslovom da su ti naši obilasci iskreno u ime Allaha dž.š., a ne zbog nekog interesa, ili ovodunjalučke koristi, te da ne sadržava neki haram, ružan govor, ili nešto čime bi se otežalo bolesniku. Na one koji se međusobno zijarete u ime Allaha dž.š. spušta se Allahova dž.š. milost i oni su sretnici, ali moramo priznati da je takvih sijela i posjeta bolesnika na takav način, nažalost, i kod nas sve manje.

Dova za bolesnika

Naši Bošnjaci, pored toplih riječi koje upute bolesniku kojeg zijarete, obavezno mu prouče i dovu da mu Allah Uzvišeni olakša i da ga izliječi. Sve to rade jer iskreno žele ozdravljenje bolesnog, ali žele i Allahovo dž.š. zadovoljstvo i Njegovu nagradu. Allahov Poslanik s.a.v.s. je podučavao ashabe kako da uče dove prilikom posjete bolesniku, a mnoge od njih naši vrijedni Sandžaklije su učili u mektebima, ili od svojih roditelja, djedova i nana. Jedna od dova spominje se u hadisu

¹⁴³ Bilježi Ahmed u *Musnedu*, hadis br. 978

kojeg prenosi Aiša r.a., majka mu'mina, da je Allahov Poslanik s.a.v.s. obilazio rođake, potirao bi ih svojom desnom rukom i govorio: *"Allahu, Gospodaru ljudi, otkloni bolest, izliječi ga, Ti si onaj Koji liječi, nema lijeka osim Tvoga lijeka, lijekom koji će otkloniti bolest!"*¹⁴⁴ Na drugom mjestu prenosi Abdullah ibn Abbas r.a. da je Allahov Poslanik s.a.v.s., kada bi ušao da posjeti bolesnika, govorio: *"Allah te očistio!"*

Sandžački Bošnjaci se trude da budu u dobročinstvu poput ashaba r.a., prije svega, kao Ebu Bekr Es-Siddik r.a., koji je u odnosu na druge ashabe prednjačio u dobru. Oni su svjesni da ako budu slijedili njegovu praksu bit će od stanovnika Dženneta, inšallah, kao što stoji u predaji koju prenosi Ebu Hurejre r.a. da je Allahov Poslanik s.a.v.s. rekao: *"Ko je danas zapostio?" Ebu Bekr r.a. je odgovorio: "Ja!" Upitao je: "Ko je od vas danas obišao bolesnika?" Ebu Bekr r.a. je ponovo odgovorio: "Ja!" Upita: "Ko je danas od vas klanjao dženzazu?" Ebu Bekr r.a. je odgovorio: "Ja!" Poslanik s.a.v.s. je ponovo zapitao: "Ko je od vas danas nahranio gladnog?" Ebu Bekr r.a. je, ponovo, odgovorio: "Ja!" Vjerovjesnik s.a.v.s. je, nakon toga, rekao: "Ko izvrši sve ovo ući će u Džennet!"*¹⁴⁵

O vrijednosti obilaska bolesnika govori i slijedeći hadis: Prenosi Ebu Hurejre r.a. da je Poslanik s.a.v.s. rekao: *"Allah Uzvišeni će na Sudnjem danu reći: «Čovječe, Ja sam se bio razbolio, ali Me ti nisi posjetio». Čovjek će upitati: «Kako da Te posjetim, Gospodaru, kad si Ti Gospodar svjetova?!» Reći će: «Zar nisi znao da se taj i taj Moj rob razbolio, a ti ga nisi posjetio? Zar ne znaš da bi Me našao kod njega da si ga posjetio?!»*¹⁴⁶

Neki od adaba (pravila), koji se spominju u islamskoj literaturi, prilikom posjete bolesniku su:

1. Ponijeti bolesniku hediju, što će biti očit znak naše pažnje,
2. Nazvati selam, rukovati se sa bolesnikom ili ga zagrliti i staviti

---

¹⁴⁴ Bilježi Buhari u *Sahihu*: 75 - Kitabul-merda, hadis br. 5675

¹⁴⁵ Bilježi Buhari u *Edebul-Mufredu*, 1.181, hadis br. 515

¹⁴⁶ Bilježi Muslim u *Sahihu*, Kitabul-edeb, Babu men 'ade meridan, hadis br. 4661

ruku na njegovo čelo,

3. Okrenuti se prema njemu i zamoliti Allaha Uzvišenoga za njegovo ozdravljenje, što će mu osnažiti nadu i oraspoložiti ga,

4. Ne zadržavati se dugo uz bolesnika, jer ga to može zamoriti,

5. Zamoliti bolesnika da prouči dovu za one koji ga posjećuju, jer se bolesnikova dova ne odbija,

6. Ne govoriti u njegovom prisustvu o smrti i ne spominjati smrt drugih, jer bi ga to moglo potresti,

7. Ne govoriti povišenim tonom, kako ga ne bismo uznemirili,

8. Ne prisiljavati ga da jede i pije, ako ne može itd.¹⁴⁷

Odlazak na dženazu i hatar u sandžačkoj tradiciji

Zadnja stvar koju spominje Allahov Poslanik a.s. u hadisu sa početka ovoga rada jeste naša obaveza prema bratu muslimanu kada preseli da mu klanjamo dženazu i da ga otpratimo do mezara. U Sandžaku su dženaze veoma posjećene, u gradovima i na selima. Posebno su masovne dženaze kada preseli neka poznatija ličnost. Naravno, ljudi odlaze i na dženaze i na hatar, prije svega, radi Allahovog zadovoljstva, a nakon toga i zbog poštovanja prema merhumu i njegovoj porodici. Manji je broj onih koji žele da tim svojim odlaskom ostvare neku ovodunjalučku korist kod porodice merhuma. Ebu Seid El-Hudri r.a. prenosi da je Poslanik s.a.v.s. rekao: *“Obilazite bolesnike i slijedite im dženaze, jer vas to podsjeća na Ahiret!”* A Ebu Hurejre r.a. prenosi da je Poslanik s.a.v.s. rekao: *“Ko slijedi dženazu, sa čvrstom vjerom i nadom u nagradu, klanja je i zakopa ga, on se vraća sa dva kirata nagrade, a svaki kirat je kao Uhud. A ko klanja i vrati se prije ukopa, on se vraća sa jednim kiratom, a jedan kirat je poput brda Uhud na vagi Sudnjeg dana.”*¹⁴⁸

¹⁴⁷ Vidi opširnije: Dr. Šefik Kurdić, *Kultura ponašanja kod bolesti, smrti i dženaze*, El-Kelimeh, Novi Pazar, 2005. godine, str. 37, a također o istoj temi pogledaj i hfz. Sinanudin Sokolović, *Islamski propisi o očuvanju zdravlja, posjeti bolesnika i sahrani umrlih muslimana*, str. 20-22

¹⁴⁸ Bilježi Buhari u *Sahihu*, hadis br. 1325

Nekoliko negativnosti kod sandžačkih muslimana

U ovom tekstu smo istakli mnoge pozitivne stvari kod islamskih vjernika u Sandžaku. Međutim, uz najljepše namjere, obavezni smo ukazati i na neke od negativnosti kod naših Sandžaklija, što je u skladu sa jasnim imperativom Kur'ana i Hadisa, te ukazati na istinu i pravi put. Naravno, samo je Allah dž.š. Onaj koji upućuje i koji će, na obećanom Danu, svima nama suditi i presuđivati, ali čovjek kao Allahov halifa na zemlji dužan je sprovesti Njegove naredbe i upute. Jedna od negativnosti tiče se neislamskih praznika koji se podobro prakticiraju među pojedinim sandžačkim Bošnjacima, a koji nemaju utemeljenje u vjeri islamu. Mislimo na obilježavanje Božića, Nove godine, Svetog Nikole, Djeda Mraza, Dana zaljubljenih i sl. Nemamo namjeru da nipodaštavamo druge vjere, ali mi kao pripadnici islama treba da potenciramo primjenu i poštovanje islamskih stavova, islamske vjere, islamskih blagdana i islamskog pogleda na svijet, a druge religije i njihove pripadnike da poštujemo. Ovdje nećemo ići u detalje, jer imami u džamijama, odnosno zvanična Islamska zajednica, preko sredstava informiranja uvijek govore o stavovima islama po ovim pitanjima. Samo želimo istaći da npr. slavljenje Božića može pripadnika islama izvesti iz vjere. Dakle, ukazujemo na kontradikciju i nespojivost Božića sa islamom, koji je apsolutni monoteizam i koji negira bilo kakvo poređenje ili pripisivanje Bogu čina rođenja, majke, druga, sina, duha ili bilo koga ili čega drugog. Kur'anska sura Ihlas je kriterij i definicija islamskog shvatanja Stvoritelja s.w.t. Uz sve istaknuto, obilježavanje i proslavljanje neislamskih datuma i praznika svojevrsni je vid oponašanja i negacije identiteta našta je upozorio Allahov poslanik Muhammed s.a.v.s. rekavši: „*Ko oponaša jedan narod on njemu i pripada.*“¹⁴⁹ Isto tako Ebu Hurejre r.a. prenosi da je Muhammed s.a.v.s. rekao: „*Slijedit ćete običaje naroda prije vas, pedalj po pedalj, lakat po lakat, sve dotle da kada bi oni ušli u gušterovu rupu i vi biste za njima.*“ „*Jesu li to Jevreji i kršćani?*“ - upitali smo. „*A ko drugi?*“ - odgovori

---

¹⁴⁹ Hadis prenosi Abdullah ibn Omer r.a., a bilježi ga Ebu Davud

Muhammed s.a.v.s.¹⁵⁰ Što se tiče proslave Nove godine, Djeda Mraza, Dana zaljubljenih, Svetog Nikole i sl. treba istaći da Sandžaklije sve više poštuju zvanične stavove Islamske zajednice i sve manje praznuju te praznike. Ipak, u ovom tekstu podsjećamo da muslimani ne bi smjeli sebi dozvoliti da zaborave ko su i šta su, šta je njihov identitet i vjera, naravno, uz poštovanje i uvažavanje drugog i drugačijeg, prema kur'anskom principu: „**Meni moja, a vama vaša vjera!**“¹⁵¹ Također, podvlačimo da je Časni Kur'an postavio jasno pravilo za odnose između muslimana i nemuslimana u dva ajeta koji govore o mnogobošcima, a u kojima Allah dž.š. kaže: „**Allah vam ne zabranjuje da dobročinstvo činite i pravedni budete prema onima koji se protiv vas zbog vjere ne bore, niti vas iz staništa vaših izgone! Allah, doista, voli pravedne! Ali vam Allah zabranjuje da prijateljujete sa onima koji se protiv vas bore zbog vjere, i iz vaših staništa vas izgone i pomažu da vas protjeraju; s takvima vam zabranjuje prijateljevati! Oni koji s njima prijateljuju, sami sebi nepravdu čine!**“¹⁵²

Prenosi se od Esmee bint Ebi Bekr r.a. da je došla Allahovom Poslaniku a.s. i upitala ga: *“O, Allahov Poslaniče, došla mi je mati, a ona je mnogoboškinja i želi imati lijepo odnose sa mnom. Hoću li je paziti?”* Odgovorio je: *“Pazi svoju majku!”*¹⁵³

Dakle, treba da lijepo živimo s našim komšijama i pripadnicima drugih vjera i potpomažemo se u stvarima koje su dobre, koje su općecivilizacijske, humane i komšijske, ali da ne učestvujemo u tuđim vjerskim obredima i drugim stvarima koje su grijeh s aspekta islama i koje mogu vjernika muslimana izvesti iz vjere.

---

¹⁵⁰ Hadis prenosi Ebu Se'id el-Hudri r.a., a bilježi ga Hakim

¹⁵¹ *El-Kafirun*, 6

¹⁵² *El-Mumtehine*, 8-9

¹⁵³ Hadis bilježe Buhari i Muslim

Zaključna poruka

Kako smo u radu i istakli, prakticiranje vjere islama među Bošnjacima u Sandžaku, po našem mišljenju, bolje je od ostalih pripadnika islama na prostorima nekadašnje Jugoslavije. U radu je naročita pažnja posvećena međuljudskim odnosima, humanosti, običajima, tradiciji, tako da nismo doticali ostale segmente vjerskog života i rada sandžačkih Bošnjaka. Nismo dotakli npr. poroke alkoholizma, narkomanije, pušenja, prostitucije, internetskog nemorala, kocke, lopovluka, korupcije, kamate, uzurpacije tuđeg hakka i drugih velikih grijeha koji su u nekom procentu prisutni i na ovim prostorima. O tim stvarima drugi put inšallah. No, itekako su bitne stvari kojima smo poklonili punu pažnju u ovome radu, jer citirali smo ajete i hadise koji akcentiraju islamski bonton, što je neophodno potrebno našim mlađim generacijama a, svakako, kao podsjećanje i nama starijim. Sve više zrelijih ljudi, kao i sama omladina, shvataju da se konačno moramo otrgnuti od tzv. "savremenih" tokova i trendova i vratiti se temeljnim moralnim i vjerskim principima. Primjetno je da je čitav savremeni, tzv. globalizirani svijet, zahvaćen degradacijom čovjekoljublja i humanizma, da su moralno etičke vrijednosti potisnute, a da je čovječanstvo zahvatila pohlepa i trka za materijalnim bogatstvima, dok su duhovne vrijednosti skoro potpuno degradirane. Ko će drugi ako neće pripadnici islama ukazati svijetu na puteve spasa? Zato je dobro što upravo muslimani u čitavom svijetu pozivaju čovječanstvo da se dozove pameti dok još nije kasno i dok Allah dž.š. nije poslao neko još opasnije iskušenje nego što je pandemija virusa COVID-19. Borba na putu dobra, humanizma, suživota, mira i stabilnosti mora biti neprestana. U Sandžaku, hvala Allahu, postoje medrese, škole Kur'ana, mektebi, Fakultet za islamske studije, predavanja, TV emisije, radio emisije, svakodnevna moralno-etička i vjerska edukacija, upućuju se apeli, svi razumni ljudi pozivaju i sebe i druge da na Zemlji uspostavljamo mir, a sprječavamo sukobe, ratove, konflikte, svađe, mržnju, netoleranciju i smutnju.

Gospodaru Svemogućí, učvrsti nas na putu Tvoje vjere islama, ne iskušavaj nas sa onim što nećemo moći podnijeti, učini nas od onih koji

se iskreno kaju za učinjene grijeha i međusobno se vole, halaljuju jedni drugima, čuvaju se širka, kufra i zabluda. Molimo Te Najmilostiviji uputi nas, našu djecu i sve naše potomke na pravi put i učini nas dostojnim pripadnicima ummeta Muhammeda a.s. Molimo Te, Uzvišeni, budi nam Milostiv na umirućem času, na kaburskom ispitivanju i na Sudnjem danu, te oproštenih grijeha nas uvedi u Džennet skupa sa našim roditeljima, u društvu sa poslanicima, šehidima i svim Tvojim odabranim robovima! Amin!